

УДК 343.2 (477)

ДОКТРИНАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

DOCTRINAL PROVISIONS OF THE CRIMINAL LEGAL POLICY OF THE STATE IN THE SPHERE PROTECTION OF MILITARY SECURITY OF UKRAINE

ДОКТРИНАЛЬНЫЕ ПОЛОЖЕНИЯ УГОЛОВНО-ПРАВОВОЙ ПОЛИТИКИ ГОСУДАРСТВА В СФЕРЕ ОБЕЗПЕЧЕНИЯ ВОЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ

Луценко Ю. В.

Кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Національної академії Служби безпеки України. E-mail: yuriy_lutsenko@ukr.net

Lutsenko Y.

Candidate of jurisprudence, Senior Researcher at the National Academy of Security Service of Ukraine. E-mail: yuriy_lutsenko@ukr.net

Луценко Ю. В.

Кандидат юридических наук, старший научный сотрудник Национальной академии Службы безопасности Украины. E-mail: yuriy_lutsenko@ukr.net

Анотація. У статті проведено науковий аналіз теоретичних та практичних проблем, які існують у сфері охорони воєнної безпеки України при реалізації кримінально-правової політики держави в сучасних умовах. В роботі звертається увага на поняття та сутність кримінально-правової політики, з'ясовується її місце та роль в державі щодо протидії суспільно небезпечним діянням. Акцентується увага на наукових поглядах, підходах та концепціях, які відносяться до поняття та складової кримінально-правової політики держави, звертається увага на пріоритетність напрямів та форм їх реалізації в суспільстві. Наголошується, що державна політика, яка проводиться наразі в Україні у сфері протидії злочинності, повинна розвиватись з урахуванням нових наукових розробок, теоретичних та практичних рекомендацій вчених, у першу чергу, вчених-правників. Акцентовано увагу на відсутність в країні цілісної сучасної концепції кримінально-правової політики держави, а також стратегії розвитку національного законодавства про кримінальну відповідальність, у зв'язку з цим, виникає неузгодженість та невідповідність окремим нормам кримінального законодавства України та іншим підзаконним нормативно-правовим актам, у тому числі Основному закону – Конституції України, що, у свою чергу, тягне за собою суттєві проблеми в діяльності правозастосовних органів України.

Ключові слова: воєнна безпека, воєнна агресія, воєнно-політична обстановка, національна безпека, безпека та оборона, державна політика, кримінально-правова політика

Abstract. The article provides a scientific analysis of theoretical and practical problems that exist when implementing the criminal-legal policy of the state in the field of the protection of military security of Ukraine. Taking into account the existing challenges and threats facing the Ukrainian, sovereign, democratic state, and before the whole civilized

world today, the place, tasks and goals of the criminal-legal policy of the state are determined, its role in the sphere of military security of Ukraine is comprehended. The work focuses on the concept and essence of criminal-law policy, clarifies its place and role in the state in counteracting the socially dangerous acts of the present.

Attention is drawn to the fact that the state policy in the sphere of counteracting crime, which is being conducted now in Ukraine, should be developed taking into account new scientific developments, theoretical and practical recommendations of scientists, first of all, lawyers. The absence of a holistic, modern concept of the criminal-law policy of the state, as well as the development of the national legislation on criminal liability, leads to inconsistencies and inconsistencies with certain norms of the criminal legislation of Ukraine and other subordinate normative legal acts, including the Basic Law - the Constitution of Ukraine, which, in its turn, entails significant problems in the activity of law enforcement agencies of Ukraine.

Key words: *military security, military aggression, military-political situation, national security, security and defense, state policy, criminal law*

Аннотация. *В статье проведён научный анализ теоретических и практических проблем, которые существуют в сфере охраны военной безопасности Украины при реализации уголовно-правовой политики государства в современных условиях. В работе обращается внимание на понятие и сущность уголовно-правовой политики, определяется её место и роль в государстве относительно противодействия общественно опасным деянием. Акцентируется внимание на научных взглядах, подходах и концепциях, которые относятся к понятию и составной уголовно-правовой политике государства, обращается внимание на приоритетность направлений и форм их реализации в обществе. Отмечается, что государственная политика, которая проводится теперь в Украине в сфере противодействия преступности, должна развиваться с учетом новых научных разработок, теоретических и практических рекомендаций ученых, в первую очередь, ученых-законодателей. Акцентировано внимание на отсутствие в стране целостной современной концепции уголовно-правовой политики государства, а также стратегии развития национального законодательства о криминальной ответственности, в связи с этим, возникает несогласованность и несоответствие отдельным нормам уголовного законодательства Украины и другим подзаконным нормативно-правовым актам, в том числе Основному закону – Конституции Украины, что, в свою очередь, тянет за собой существенные проблемы в деятельности правоприменимых органов Украины.*

Ключевые слова: *военная безопасность, военная агрессия, военно-политическая обстановка, национальная безопасность, безопасность и оборона, государственная политика, уголовно-правовая политика*

Постановка проблеми. *На сьогодні, у кримінально-правовій доктрині ще не вироблено єдиного концептуального підходу щодо розуміння кримінально-правової політики держави у сфері охорони військової безпеки. На думку переважної більшості дослідників з даної проблематики, відсутність цілісної сучасної концепції кримінально-правової політики в країні, стратегії розвитку національного законодавства про кримінальну відповідальність, призводить до постійних не системних змін. Це має своїм наслідком виникнення ситуацій невідповідності кримінального законодавства України іншим нормативно-правовим актам, у тому числі і Основному закону – Конституції України, що у свою чергу тягне за собою суттєві проблеми в правозастосовній діяльності.*

Розробку теоретичних основ кримінально-правової політики держави у сфері охорони воєнної безпеки, без сумніву, можна віднести до найбільш гострих та актуальних проблем кримінально-правової науки сьогодення.

Не дивлячись на те, що протягом останнього періоду з цієї проблематики з'являється все більше наукових праць та публікацій, що беззаперечно свідчить про її актуальність, існує гостра необхідність в подальшому її науковому осмисленні. Визначення поняття та змісту кримінально-правової політики, у тому числі, у сфері охорони воєнної безпеки України, може бути здійснено шляхом застосування загальної діалектичної методології, яка дає можливість установити її місце та роль як у політиці держави, так і у політиці боротьби зі злочинністю.

Державно-правова політика у сфері боротьби зі злочинністю лише останнім часом стала об'єктом прискіпливої уваги та наукового інтересу зі сторони вчених-правників та політологів. Проте, підходи щодо розуміння змісту та особливостей державної правової політики як у сфері воєнної безпеки, так і у сфері боротьби зі злочинністю, які досліджуються в наукових працях, не отримали достатнього наукового висвітлення в юридичній літературі. Також необхідно звернути увагу, що за часів незалежної України, питання, які стосуються змісту, задач кримінально-правової політики у сфері охорони воєнної безпеки розкривалися опосередковано. Саме тому це питання при його недостатньому науковому вивченні є важливим та надзвичайно актуальним і має велике значення як для юридичної науки, так і для практики державотворення.

Мета статті полягає у комплексному дослідженні доктринальних положень кримінально-правової політики держави у сфері охорони воєнної безпеки України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням кримінально-правової політики держави у різні часи приділяли значну увагу вітчизняні вчені, такі як: В. І. Борисов [3], О. Б. Загурський [7], А. А. Митрофанов [15], П. Л. Фріс [17; 18; 19; 20], а також зарубіжні: М. А. Беляев [2], М. І. Загородніков [6], Н. А. Лопашенко [10], Г. М. Миньковский [13] та ін. Разом з цим, наукові підходи щодо доктринальних положень кримінально-правової політики держави у сфері охорони воєнної безпеки України залишаються дискусійними та потребують додаткового ґрунтовного дослідження, особливо це питання набуває своєї гостроти з врахуванням стрімких змін не лише у законодавчій, правозастосовній, а й у політичній обстановці як України, так і більшості країн континентальної Європи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Недостатньо висвітленими аспектами розглядуваної проблеми останнім часом є особливості формування доктрини і концепції державної правової політики у сфері боротьби зі злочинністю, стратегії її розвитку, визначення пріоритетних завдань у сфері захисту прав і основоположних свобод людини та громадянина [7, с. 44].

Серед всіх напрямків державної політики у сфері запобігання злочинності, які перебувають між собою у функціональній залежності й взаємодії та обумовлені предметом, завданнями й методами підтримання правопорядку в суспільстві, кримінально-правова політика держави, на думку переважної більшості вітчизняних науковців, розробляє стратегію і тактику, формулює основні задачі, принципи, напрями і цілі кримінально-правової дії на злочинність, засоби їх досягнення, і виражається в нормах закону про кримінальну відповідальність, практиці їх застосування, актах офіційного тлумачення кримінально-правових норм та постановках Пленуму Верховного Суду України (складові кримінально-правової політики) [20, с. 13].

Досліджуючи кримінально-правову політику держави у сфері охорони воєнної безпеки України неможливо оминати увагою питання, які стосуються визначення її місця в системі самої державної політики у сфері запобігання злочинності, яка одночасно виступає частиною правової політики держави. Це може бути здійснено шляхом застосування загальної діалектичної методології, яка дає можливість

встановити її місце як у внутрішній політиці держави так і у політиці боротьби зі злочинністю.

У зв'язку з цим, необхідно з'ясувати місце, завдання та цілі кримінально-правової політики держави, а також осмислити її роль у сфері охорони воєнної безпеки України з урахуванням наявних викликів та загроз, які існують сьогодні у нашій державі.

Як слушно звернув увагу П. Л. Фріс, будь-яка держава у своїй діяльності спирається на відповідну ідеологію, керується нею при прийнятті усіх рішень (законів), що визначають шляхи розвитку та функціонування цієї держави. Саме вона перебуває у їх фундаменті, визначаючи спрямованість і зміст. Ідеологія суспільства, як відомо, формується під впливом економічних відносин. В її основі перебувають також менталітет народу (нації), відповідні філософські концепції, теорії тощо.

Правова ідеологія в цілому формує правову політику держави, визначаючи її завдання, цілі, напрями, принципи, етапи реалізації, що у сукупності може бути визначено як концепція правової політики держави. У зв'язку з цим, правова ідеологія суттєвим чином впливає на формування законодавчого поля країни, подальшого її політичного вектору розвитку [18, с. 65].

Взагалі, політика (від грецького – *politike*) у *широкому розумінні* – це діяльність органів державної влади та державного управління, яка відображає суспільний лад і економічну структуру країни. Вона певним чином спрямована на діяльність держави або соціальних груп у різних сферах суспільних правовідносин (безпека, економіка, соціальна, демографічна, національна сфери тощо). У *вужькому розумінні*, політика – це певна частина, програма або напрямок такої діяльності, сукупність засобів (інструментів) та методів (технік) з метою реалізації певних інтересів для досягнення конкретної мети (суб'єктом політичного процесу) в певному соціальному середовищі [22].

Беззаперечно, що одним з головних напрямів діяльності держави є діяльність спрямована на запобігання злочинності. Протидія злочинності є важливою складовою функціонування держави будь-якого типу, незалежно від часу свого існування. Значна кількість нормативно-правових актів, різних програм та стратегій, що приймаються органами державної влади, велика кількість правоохоронних та правозастосовних органів – все це свідчить про значну роль політики у сфері запобігання злочинності в діяльності держави. У зв'язку з цим, невід'ємною частиною такого напряму діяльності держави безсумніву є кримінально-правова політика.

Кримінально-правову політику, перш за все слід розуміти як певний вид діяльності держави з протидії злочинності. Але не тільки. Цілком очевидно, що з метою забезпечення максимальної ефективності такої діяльності вона має бути підпорядкована певній теоретичній моделі (так званій «загальній ідеї» тощо). Окрім того, кримінально-правова політика – це ще й відповідна галузь науки, яка має предметом свого дослідження вказаний вид діяльності та вироблення тієї теоретичної моделі, відповідно до якої така діяльність має здійснюватись [16, с. 183].

Не дивлячись на розрізненість поглядів в питанні змісту та сутності кримінально-правової політики, більшість науковців схилиються до думки, що остання виступає структурною частиною правової політики держави, основний зміст якої зводиться до застосування репресивних заходів. Визначити її місце в системі правової політики є процесом складним, проте вкрай необхідним для розуміння її змістовного наповнення та термінологічної характеристики [11, с. 126].

Найбільш вживаними в цьому сенсі термінами в науковій літературі є «політика держави у сфері запобігання злочинності», «кримінально-правова політика», «кримінальна політика». Наразі, у науковій спільноті жвавої дискусії набувають питання, які стосуються термінологічної властивості останнього поняття. Сама етимологія слова «кримінальна», як зазначає А. А. Митрофанов, в поєднанні з терміном «політика» надає останньому негативного, неприйняттого забарвлення [15, с. 23]. Як

вірно відмітив М. Й. Коржанський, термін «кримінальний» вживається в українській мові ще й в значенні «злочинний» [9, с. 4].

Саме тому, на наш погляд, виділений вище напрямок державної внутрішньої політики більш правильно було б іменувати політика у сфері запобігання злочинності. Проте, тут необхідно погодитись з висловленням Г. М. Миньковського, який узагальнюючи все різноманіття думок, зробив висновок, «... що як би не іменувалися напрямки діяльності держави і суспільства, пов'язані з боротьбою зі злочинністю, – кримінальною політикою або політикою боротьби зі злочинністю, – йдеться про найважливішу складову частини внутрішньої політики, що забезпечує ефективне функціонування економічної, ідеологічної та соціальної політики держави» [13, с. 3–12]. Як можна побачити з цього визначення, Г. М. Миньковський ототожнює кримінально-правову політику держави з політикою держави у сфері запобігання злочинності і визначає їх як синоніми. При цьому відводить їм лише допоміжну роль для здійснення інших видів політики держави.

Цілком очевидно, що для проведення розмежування цих правових категорій, необхідно дослідити їх змістовне наповнення і дати відповідь на питання: кримінально-правова політика – це є тільки питання кримінального законодавства, криміналізації і декриміналізації, пеналізації і депеналізації? чи питання кримінального процесу, кримінально-виконавчого права та кримінології?

Беззаперечно, що коли ми говоримо про кримінально-правову політику держави в частині правової політики, ми маємо на увазі такий різновид політики, основним завданням якої є протидія злочинності. Тут важко не погодитись з позицією Н. А. Лопашенко, яка зазначала, що кримінально-правова політика може бути визначена як частина внутрішньої правової політики держави, як напрямок діяльності держави у сфері охорони демократичного суспільного ладу від злочинних посягань, який полягає у виробленні і формулюванні ідей та принципів положень, форм і методів кримінально-правового впливу на злочинність в цілях її зниження і зменшення негативного впливу на соціальні процеси [10, с. 124].

У той же час відомо, що протидія злочинності досягається не лише кримінально-правовими засобами. Тут необхідно звернути увагу і на значну роль кримінально-виконавчої системи, оперативної-розшукової та кримінальної процесуальної, а також кримінологічної діяльності – так як запобігання злочинності шляхом усунення її детермінантів є беззаперечно пріоритетним напрямком держави. Про різні напрями, які утворюють систему запобігання злочинності зазначав у свій час М. П. Чубинський, щоправда на його думку ця система складається тільки з кримінального законодавства, політики превенції та політики репресії (каральної політики) [21, с. 52].

Іноді в юридичній літературі, вдаються до наукового обігу розрізнених понять кримінально-правової політики у вузькому і у широкому розумінні. Зокрема, А. А. Митрофанов зазначає, що *кримінально-правова політика у широкому розумінні* – це частина правової політики держави у сфері протидії злочинності, яка здійснюється засобами кримінальної репресії. У *вузькому ж* розумінні, кримінально-правова політика – це частина правової політики держави у сфері протидії злочинності, яка здійснюється засобами матеріального кримінального права [15, с. 24].

Схожий підхід до даного питання запропонував й Г. М. Миньковський, який у широкому розумінні кримінально-правову політику трактував як систему боротьби зі злочинністю в цілому, що характеризує науково обґрунтовану лінію цієї боротьби, стратегією держави в цій сфері, місцем і значенням боротьби зі злочинністю в забезпеченні потреб соціального розвитку. Дана система, на думку вченого, повинна розглядатися на трьох рівнях: концептуальному, законодавчому, правозастосовчому [14, с. 61]. Другий аспект охоплює «... концепцію використання в боротьбі зі злочинністю саме кримінально-правових засобів; їх взаємодію з системами інших засобів боротьби зі злочинністю...» [12, с. 69].

Досліджуючи думки науковців з питань кримінально-правової політики, необхідно звернути увагу, що дана політика розуміється у широкому та вузькому значеннях.

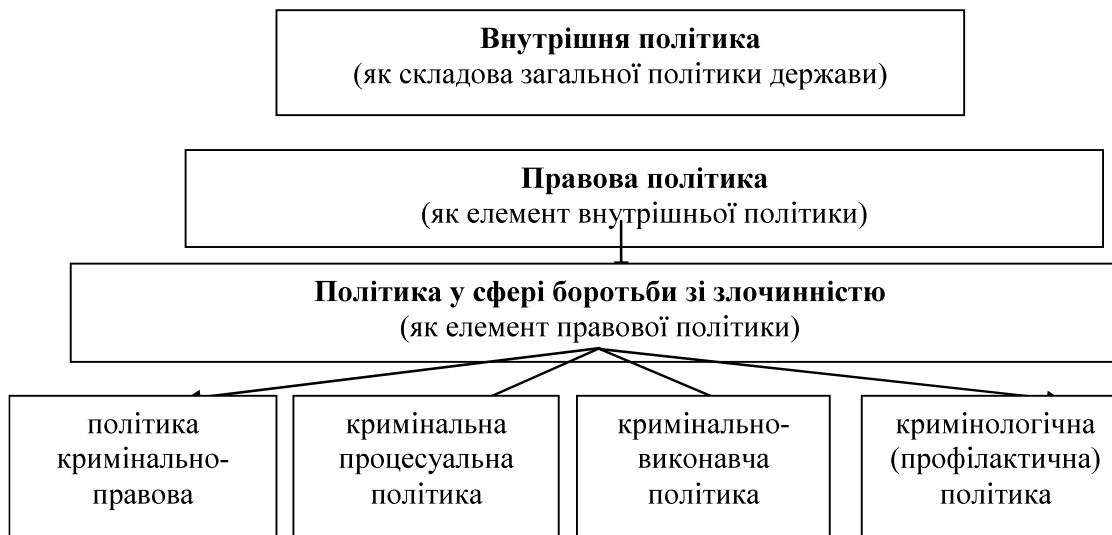
Так, у *широкому значенні* вона охоплює собою діяльність з протидії злочинності засобами кримінальної репресії, що належить до арсеналу споріднених галузей права кримінально-правового циклу: матеріального кримінального права, процесуального кримінального права та виконавчого кримінального права [16, с. 184–185]. Інші науковці до такого широкого розуміння кримінально-правової політики відносять і протидію злочинності кримінологічними засобами [20, с. 13]. У *вузькому значенні* кримінально-правову політику розглядають як діяльність держави (в особі її компетентних органів) з протидії злочинності із застосуванням засобів матеріального права.

Застосування терміну кримінально-правової політики в широкому та вузькому розумінні запровадив у свій час і М. І. Загородніков, який зазначав, що в рамках єдиної кримінальної політики розрізняють кримінальну політику у вузькому сенсі слова, судову політику і виправно-трудова політику. Він звертає увагу на те, що «... кримінально-правова політика передбачає закріплення в нормах кримінального права загальних питань кримінальної відповідальності, відповідальність за конкретні злочини в цілях боротьби зі злочинністю та попередження злочинів. Натомість судова політика, спрямовує законотворчу діяльність, визначальну структуру і форми роботи органів розшуку, дізнання, слідства і суду та практичну діяльність цих органів і громадських організацій по боротьбі зі злочинністю та попередження злочинів. Виправно-трудова (або кримінально-виконавча) політика спрямовує законотворчу діяльність і практичну роботу відповідних органів держави та громадськості щодо застосування покарання» [6, с. 14].

На нашу думку, таку класифікацію підвидів кримінальної політики не можна визнати вдалою. По-перше, навряд чи доцільно замінювати поняттям «кримінально-правова політика у вузькому сенсі слова» саме поняття «кримінально-правової політики», оскільки останнє більш чітко відображає специфіку цього підвиду політики. Натомість використання терміну кримінально-правової політики у вузькому та широкому сенсі, як точно свого часу відмічав М. А. Беляєв, здатне лише внести плутанину в розуміння змісту кримінальної політики. Вчений наполягав, що видається теоретично і практично виправданим виходити з того, що існує єдина політика в галузі боротьби із злочинністю, яка здійснюється за допомогою трьох її підвидів (підсистем, складових частин): кримінально-правової політики, кримінальної процесуальної політики і кримінально-виправної політики [2, с. 22].

Таким чином, сучасний стан розробки теорії політики у сфері боротьби зі злочинністю характеризується комплексністю вивчення проблеми як специфічної підсистеми загальної внутрішньої політики держави. Не вдаючись у дискусію щодо структурних елементів політики держави у сфері запобігання злочинності, слід погодитись з думкою провідного вітчизняного науковця в питаннях кримінально-правової політики П. Л. Фріса, який визначив місце кримінально-правової політики в системі всієї внутрішньої політики держави наступною схемою (Рисунок 1):

Місце кримінально-правової політики в системі внутрішньої політики держави

Акцентуючи важливість політики у сфері боротьби зі злочинністю, П. Л. Фріс зазначає: «... як магістральний напрям діяльності держави по боротьбі зі злочинністю, вона складається з кількох елементів (складових) – кримінально-правової політики, кримінальної процесуальної політики, кримінально-виконавчої політики та кримінологічної (профілактичної) політики» [19, с. 31].

Теза про самостійність кримінально-правової, кримінальної процесуальної та кримінально-виконавчої політики значною мірою ґрунтується на факті існування трьох самостійних галузей права: кримінального, кримінального процесуального та кримінально-виконавчого. Дійсно, в силу специфіки предмета правового регулювання ці галузі права мають самостійний характер. Однак це жодною мірою не спростовує положення про їх єдність, оскільки норми цих галузей регулюють діяльність різних суб'єктів в одній галузі життя суспільства – в галузі боротьби зі злочинністю. У цьому зв'язку необхідно акцентувати увагу, що боротьба (протидія) із злочинністю не обмежується виключно галузями кримінального, кримінального процесуального та кримінально-виконавчого права. Необхідно пам'ятати про роль такої галузі права, яка регулює оперативно-розшукову діяльність, змістом якої є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України. З огляду на це необхідно визнати її структурною частиною політики держави у сфері запобігання злочинності на рівні із кримінально-правовою політикою, кримінальною процесуальною політикою, кримінально-виконавчою політикою та кримінологічною (профілактичною) політикою.

Усі складові політики у сфері боротьби зі злочинністю перебувають між собою у функціональній залежності й взаємозв'язку. Механізм цього взаємозв'язку такий, що зміни в одному елементі з необхідністю визначають відповідні зміни і в інших елементах політики у сфері боротьби (протидії) зі злочинністю.

Провідне положення в структурі кримінальної політики займає кримінально-правова політика, яка являє собою ту частину кримінальної політики, яка виробляє основні завдання, принципи, напрями та цілі кримінально-правового впливу на злочинність, а також засоби їх досягнення, і виражається в директивних документах, нормах кримінального права, актах тлумачення норм та їх застосування. На пріоритеті

кримінально-правової політики серед інших елементів політики у сфері боротьби зі злочинністю акцентують свою увагу майже всі дослідники з даної проблематики.

Так, П. Л. Фріс з цього приводу зазначає, що «... кримінально-правова політика – системоутворюючий елемент загальної політики у сфері боротьби зі злочинністю, яка, своєю чергою, є частиною соціальної політики Української держави. Її місце у сфері правової політики, а якщо конкретніше, в тій її частині, що визначається як правоохоронна політика і є нерозривною складовою всієї державної політики» [17, с. 17–18]. Водночас А. А. Митрофанов, пріоритет кримінальної політики вбачає в тому, що тільки в її рамках вирішуються такі принципи для кожної держави проблеми, як встановлення підстави і принципів кримінальної відповідальності, визначення кола злочинних діянь, видів покарань і інших мір кримінально-правового характеру за них [15, с. 23].

На нашу думку, системоутворюючим елементом, який визначає межі злочинної і незлочинної поведінки, будучи правовою базою регулювання кримінально-правових відносин в державі, кримінально-правова політика серед інших видів державної політики відіграє найважливіше та першорядне значення. Саме в такому розумінні визначають кримінально-правову політику В. І. Борисов та П. Л. Фріс, на думку яких кримінально-правова політика є нерозривною складовою частини всієї політики Української держави. Вона являє собою напрям боротьби зі злочинністю, який базується на нормах законодавства України про кримінальну відповідальність і знаходить свій прояв у законах України, указах Президента України, постановах Кабінету Міністрів України, рішеннях державних органів, політичних партій та громадських організацій, спрямованих на проведення цієї діяльності. Зазначені науковці вірно відмічають, що співвідношення понять «політика держави» – «правова політика» – «політика у сфері боротьби зі злочинністю» та «кримінально-правова політика» являє собою співвідношення загального, особливого та спеціального [3, с. 17–18].

Схожої точку зору дотримується і Н. А. Лопашенко, на її думку, кримінально-правова політика є визначальною частиною політики держави в боротьбі зі злочинністю; саме на її основі формуються стратегія і тактика кримінально-виконавчої, кримінальної процесуальної і кримінологічної політики. Пріоритет кримінальної політики обумовлений тим, що тільки в її рамках вирішуються такі принципи для кожної держави проблеми, як встановлення підстав і принципів кримінальної відповідальності, визначення кола злочинних діянь, видів покарань та інших мір кримінально-правового характеру за них [10, с. 123–131].

На відміну від кримінальної процесуальної, кримінально-виконавчої, оперативно-розшукової та попереджувально-профілактичної, кримінально-правова політика наділена певними специфічними рисами, що виділяють її із загальної системи елементів, що формують політику у сфері боротьби зі злочинністю. Саме кримінально-правова політика визначає напрями, мету та засоби кримінально-правової протидії злочинності і виражається в нормах кримінального права та практиці його застосування.

Розкриття змісту кримінально-правової політики, у тому числі і такого її різновиду як кримінально-правова політика у сфері охорони воєнної безпеки держави, тісно пов'язана з питанням її предмету. В літературі зустрічаються непоодинокі випадки тотожного сприйняття предмету і змісту кримінально-правової політики. З цього приводу М. А. Беляєв зазначав, що предмет і зміст політики – це явища, які тісно пов'язані між собою, але не тотожні. Предмет політики – це те явище суспільного життя, розвиток якого має забезпечуватися певним напрямом державної політики: економіка, внутрішні та зовнішні відносини, культурно-виховна робота тощо. Зміст державної політики визначається предметом, оскільки політика повинна давати такий напрямок діяльності відповідним органам і організаціям, які були б здатним за своїми

об'єктивними властивостями забезпечити розвиток предмета політики в обумовленому напрямку. При визначенні змісту кримінально-правової політики держави не можна виходити за межі її предмета і характерних для цієї політики засобів і методів впливу на неї [2, с. 27]. Тобто, якщо предметом кримінально-правової політики є злочинність, то предметом кримінально-правової політики у сфері воєнної безпеки є злочинність, яка посягає на воєнну безпеку держави.

Таким чином, виходячи з предмету кримінально-правової політики можливо окреслити її зміст і завдання. Останні дві категорії в юридичній літературі здебільшого вживаються в якості синонімів. Беззаперечно, що зміст кримінально-правової політики визначається тими завданнями, які стоять перед даним напрямом політики у сфері боротьби зі злочинністю. Зрозуміло, що основна, загальна ціль кримінально-правової політики – це зниження рівня злочинності в країні. Однак, як зазначає П. Л. Фріс, на відповідних етапах розвитку суспільства вона може трансформуватися у ціль стабілізації злочинності або навіть у зниженні темпів її росту. Основна мета складається з окремих елементів, якими виступають цілі в різних напрямках кримінально-правової політики держави. При цьому, для різних напрямів цілі можуть визначатися по-різному – для одних, зниження злочинності, для других – стабілізація, для третіх – зменшення динаміки приросту. Можлива відповідна диференціація і в середині кожного напрямку.

Отже, система основних цілей кримінально-правової політики може бути структурована наступним чином:

- зниження рівня злочинності в країні;
- прийняття під кримінально-правову охорону найважливіших суспільних відносин, благ та інтересів, які мають загальносуспільне значення;
- притягнення до відповідальності всіх осіб, які вчинили порушення кримінально-правових приписів і не користуються правом на звільнення від кримінальної відповідальності;
- звільнення від кримінальної відповідальності максимально можливого кола осіб, притягнення до відповідальності яких не може вважатися відповідним виходячи із мети спеціальної превенції;
- призначення покарання, яке є відповідним ступеню суспільної небезпеки діяння та особи винного;
- економія кримінальної репресії;
- попередження злочинності (загальна та спеціальна превенція) на підставі здійснення максимального впливу на осіб з нестійкою морально-правовою установкою;
- формування правосвідомості громадян [19, с. 48].

У більш пізніх своїх працях П. Л. Фріс вдається до виділення з зазначених цілей, які отримали назву юридичні цілі кримінально-правової політики, ще й матеріальні, які торкаються суспільних відносин у не правовій сфері і можуть мати економічний, ідеологічний та інший характер. Можливі різноманітні комбінації зазначених цілей [3, с. 25].

У свою чергу А. А. Митрофанов виділяє загальні та спеціальні задачі кримінально-правової політики. До загальних він відносить: 1) докорінна перебудова кримінального законодавства, що полягає в приведенні його у відповідність до нових суспільних відносин; 2) формування правової держави, у тому числі, і в частині, що стосується кримінального права; 3) встановлення оптимального співвідношення кримінально-правових та інших правових заходів боротьби з правопорушеннями, що забезпечує ефективність цієї боротьби в нових соціально-економічних умовах. У той же час, до спеціальних заходів він відносить: 1) криміналізацію суспільно небезпечних діянь; 2) пеналізацію суспільно небезпечних діянь; 3) декриміналізацію діянь; 4) звільнення від кримінальної відповідальності осіб, які вчинили злочини

(депеналізація злочинів); 5) забезпечення міжнародного співробітництва у сфері протидії злочинності [15, с. 59].

На сучасному етапі дослідження проблем кримінально-правової політики існує велика кількість висловлених точок зору щодо її завдань. З цього приводу необхідно звернути увагу, що одним з головних завдань сучасної національної кримінально-правової політики є подальше поглиблення й розширення вчення про підстави криміналізації з урахуванням сучасних тенденцій у протидії злочинності. Очевидно, що за їх наслідками має бути переглянуте коло діянь, що визнаються злочинами, при чому як в аспекті криміналізації окремих діянь, так і декриміналізації інших [16, с. 193]. Не вдаючись в дискусію щодо цього складного питання та не піддаючи критиці висловлені міркування зазначимо, що цей процес необхідно розглядати в динаміці до існуючих суспільних відносин на тому чи іншому етапі існування суспільства і беззаперечно необхідно враховувати стратегічну лінію розбудови держави, на яку, в першу чергу, впливають зовнішні та внутрішні фактори, і яка, відповідно визначається в різних стратегіях, концепціях, доктринах, у тому числі і нормативно-правових актах, які регулюють правовідносини у сфері воєнної безпеки держави.

На підставі цього, спробуємо узагальнити найбільш типові і характерні завдання кримінально-правової політики держави у сфері воєнної безпеки України на сучасному етапі державотворення.

Тут необхідно відмітити важливість запропонованого А. А. Митрофановим підходу щодо класифікації завдань на загальні і спеціальні. Проте, на нашу думку, у зміст цих категорій необхідно вкладати дещо інші поняття. До загальних завдань кримінально-правової політики необхідно відносити ті завдання, які необхідно вирішити на рівні загального напрямку кримінально-правової політики. Беззаперечно, сюди підпадають і питання докорінної перебудови кримінального законодавства, що полягає в приведенні його у відповідність до нових суспільних відносин, і питання формування правової держави, у тому числі і в частині, що стосується кримінального права, а також питання криміналізації суспільно небезпечних діянь, пеналізації, декриміналізації тощо. Проте, кримінально-правові відносини мають настільки різноманітні об'єкти з приводу яких вони породжуються, що виникає гостра необхідність у вирішенні цілої низки завдань в межах окремих напрямків кримінально-правової політики.

У сучасній науковій літературі присвяченій питанням виокремлення напрямків кримінально-правової політики держави наводяться різні критерії. Так, І. В. Козич виділяє критерії внутрішньої диференціації кримінально-правової політики: за характером злочинності; загально-кримінальні та спеціальні сфери кримінально-правової політики, а також поділ на підставі групування об'єктів злочинних посягань [8, с. 280]. Останній критерій є найбільш поширеним, а підвиди кримінально-правової політики у такому разі, на думку І. В. Козич відповідають структурі Особливої частини КК України.

У той же час, П. Л. Фріс з цього приводу зазначає, що напрями кримінально-правової політики визначаються на підставі групування об'єктів злочинних посягань, які, у свою чергу, визначаються за рівнем значимості суспільних відносин, благ та інтересів. Таким чином, можуть бути виділені: кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти основ національної безпеки; кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти життя та здоров'я особи; кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти виборчих, трудових, та інших особистих прав і свобод людини і громадянина; кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти власності та ін. [19, с. 34].

Отже, беручи до уваги висловлені погляди багатьох науковців, необхідно звернути увагу, що національне кримінальне законодавство не завжди послідовно здійснює групування родових об'єктів за принципом першочерговості охоронюваних

суспільних правовідносин, благ та інтересів. Наприклад, у законі України про кримінальну відповідальність взагалі відсутні окремі розділи, які б стосувалися злочинів проти держави чи воєнної безпеки. Водночас, такі напрямки державної політики містяться у Законі України «Про національну безпеку України» [1]. Як бачимо, держава потребує правового регулювання суспільних правовідносин не лише у сфері державної, а і у сфері воєнної безпеки. Особливої гостроти це питання набуває з урахуванням подій, які мають місце останнім часом в Україні під час збройної агресії зі сторони Російської Федерації.

Висновки. Кримінально-правова політика держави у сфері охорони воєнної безпеки виступає системоутворюючим елементом у боротьбі зі злочинністю, вона розробляє стратегію і тактику, є теорією і практикою протидії злочинності, формулює основні завдання, принципи, напрями і цілі кримінально-правового впливу на злочинність та засоби їх досягнення, виступає за окремими напрямами її здійснення: запобігання вчинення кримінальних правопорушень та належне реагування на їх вчинення всіма дозволеними засобами.

Кримінально-правову політику держави у сфері охорони воєнної безпеки необхідно розуміти як окремий напрям державної політики у протидії злочинності, основна мета якої полягає у забезпеченні такої протидії засобами кримінально-правового характеру.

Список використаних джерел

1. Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII.
2. Беляев Н. А. Уголовно-правовая политика и пути её реализации / Н. А. Беляев. – Л.: Изд.-во Ленинград. унив., 1986. – 176 с.
3. Борисов В. І. Поняття кримінально-правової політики / В. І. Борисов, П. Л. Фріс // Вісник Асоціації кримінального права України. 2013. № 1(1). С. 15–31.
4. Волошко В. С. Военная политика и военная безопасность Российской Федерации в условиях глобализации / В. С. Волошко, В. И. Лутовинов. – М.: Воениздат, 2007. – 400 с.
5. Геополитика, международная и национальная безопасность: Словарь-справочник / [Абдурахманов М. М., Баришполец В. А., Баришполец Д. В., Манилов В. Л.]. М.: Пробел, 1999. – 374 с.
6. Загородников Н. И. Советская уголовная политика: Монография / Н. И. Загородников. Л.: Изд.-во Ленинград. унив., 1979. – 240 с.
7. Загурський Б. О. До питання про теоретичні проблеми державної правової політики у сфері боротьби зі злочинністю / Б. О. Загурський // Актуальні проблеми держави і права. 2011. № 60. С. 43–50.
8. Козич І. В. Місце кримінально-правової політики в сфері боротьби зі злочинами, що вчинюються із застосуванням насильства, у політиці в сфері боротьби із злочинністю / І. В. Козич // Університетські наукові записки. 2011. № 2 (38). С. 279–283.
9. Коржанський М. Й. Уголовне право України / М. Й. Коржанський Частина загальна. Курс. Наукова думка. Українська видавнича група. 1996. – 336 с.
10. Лопашенко Н. А. Концептуальные основы уголовной политики: взгляд на проблему / Н. А. Лопашенко // Правовая политика и правовая жизнь. Академический и вузовский юридический научный журнал. 2000. № 11. С. 123–131.
11. Луценко Ю. В. Поняття та зміст кримінально-правової політики держави / Ю. В. Луценко, С. В. Клименко // Право.ua. 2015. № 1. С. 125–131.

12. Миньковский Г. М. О предмете и задачах курса уголовной политики / Г. М. Миньковский // Труды Академии МВД СССР. Академия МВД СССР. 1982. С. 67–73.
13. Миньковский Г. М. Правовая политика в сфере борьбы с преступностью и проблемы законодательного регулирования этой борьбы / Г. М. Миньковский // Проблемы формирования уголовной политики Российской Федерации и её реализации органами внутренних дел. 1995. С. 3–12.
14. Миньковский Г. М. О понятии и системе уголовной политики в свете положений Конституции СССР / Г. М. Миньковский // Конституционно-правовые основы организации деятельности органов внутренних дел. М. 1982. С. 60–71.
15. Митрофанов А. А. Основні напрямки кримінально-правової політики в Україні: формування та реалізація: Монографія / А. А. Митрофанов. Одеса: Одеського юрид. інстит. НУВС, 2004. – 132 с.
16. Сучасна кримінально-правова система в Україні: реалії та перспективи / Ю. В. Баулін та ін. Київ: ВАІТЕ, 2015. – 688 с.
17. Фріс П. Л. Ефективність кримінально-правової політики / П. Л. Фріс // Проблеми вдосконалення практики застосування кримінально-правових засобів протидії злочинності органами внутрішніх справ: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Львів, 30 вересня 2005 р.). Львів: 2005. С. 17–25.
18. Фріс П. Л. Ідеологія кримінально-правової політики та кримінальне законодавство / П. Л. Фріс // Проблеми науки кримінального права та їх вирішення у законотворчій та правозастосовній діяльності: матеріали міжнарод. наук.-практ. конф. (Харків, 8–9 жовт. 2015 р.). Харків: Право, 2015. С. 65–69.
19. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2005. 439 с.
20. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми: Монографія / П. Л. Фріс. К.: Атіка, 2005. – 332 с.
21. Чубинский М. П. Курс уголовной политики / М. П. Чубинский // Изд. 2-ое. СПб. «Общественная польза». 1912. – 426 с.
22. Політика. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://beta.wikiversity.org/wiki/Політика>.

References

1. Zakon Ukrainy «Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy» vid 21 chervnya 2018 roku № 2469-VIII.
2. Belyayev N. A. (1986) *Ugolovno-pravovaya politika i puti yeyo realizatsii*. Leningrad. 1986. – 176 p.
3. Borysov V. I. (2013) Ponyattya kryminal'no-pravovoyi polityky. *Visnyk Asotsiatsiyi kryminal'noho prava Ukrainy*. 2013. № 1(1). P. 15–31.
4. Voloshko V. S. (2007) *Voennaya polytyka y voennaya bezopasnost Rossyyskoy Federatsyy v uslovyakh hlobalyzatsyy*. – M.: Voenydat, 2007. – 400 p.
5. *Neopolytyka, mezhdunarodnaya y natsyonalnaya bezopasnost: Slovar-spravochnyk* [Abdurakhmanov M. M., Baryshpolets V. A., Baryshpolets D. V., Manylov V. L.]. – M.: Probel, 1999. – 374 p.
6. Zahorodnykov N. Y. (1979) *Sovetskaya uholovnaya polytyka*. M. 1979. – 240 p.
7. Zahurs'kyu B. O. (2011) Do pytannya pro teoretychni problemy derzhavnoyi pravovoyi polityky u sferi borot'by zi zlochynnistyuu. *Aktual'ni problemy derzhavy i prava*. 2011. № 60. P. 43–50.

8. *Kozych I. V.* (2011) Mistse kryminal'no-pravovoyi polityky v sferi borot'by zi zlochynamy, shcho vchynyuyut'sya iz zastosuvanniam nasyt'stva, u politytsi v sferi borot'by iz zlochynnisty. *Universytet-s'ki naukovy zapysky*. 2011. № 2 (38). P. 279–283.
9. *Korzhans'kyi M. Y.* (1996) *Uholovne pravo Ukrainy. Chastyna zahal'na*. Kurs. Naukova dumka. Ukrain's'ka vydavnycha hrupa. 1996. – 336 p.
10. *Lopashenko N. A.* (2000) Kontseptual'nye osnovy uholovnoy polytyky: vzhlyad na problemu. Pravovaya polytyka y pravovaya zhyzn'. *Akademychesky y vuzovskyy yurydychesky nauchnyy zhurnal*. 2000. № 11. P. 123–131.
11. *Lutsenko YU. V.* (2015) Ponyattya ta zmist kryminal'no-pravovoyi polityky derzhavy. *Pravo.ua*. 2015. № 1. P. 125–131.
12. *Myn'kovskyy H. M.* (1982) O predmete y zadakhkh kursa uholovnoy polytyky. *Trudy Akademyy MVD SSSR*. M. Akademyya MVD SSSR. 1982. P. 67–73.
13. *Myn'kovskyy H. M.* (1995) Pravovaya polytyka v sfere bor'by s prestupnost'yu y problemy zakonodatel'noho rehulyrovannya étoy bor'by. *Problemy formirovaniya uholovnoy polytyky Rossyyskoy Federatsyy v realizatsyy orhanamy vnutrennykh del*. 1995. P. 3–12.
14. *Myn'kovskyy H. M.* (1982) O ponyattyy y systeme uholovnoy polytyky v svete polozhenyy Konstytutsyy SSSR. *Konstytutsyonno-pravovye osnovy orhanyzatsyy deyatel'nosti orhanov vnutrennykh del*. M. 1982. P. 60–71.
15. *Mytrofanov A. A.* (2004) Osnovni napryamky kryminal'no-pravovoyi polityky v Ukraini: formuvannya ta realizatsiya: monohrafiya. Odesa: Odes'koho yuryd. instyt. NUVS, 2004. 132 p.
16. *Suchasna kryminal'no-pravova systema v Ukraini: realiyi ta perspektyvy* / YU. V. Baulin ta in. Kyiv: VAITE, 2015. 688 p.
17. *Fris P. L.* (2005) Efektyvnist' kryminal'no-pravovoyi polityky. *Problemy vdoskonalennya praktyky zastosuvannya kryminal'no-pravovykh zasobiv protydyi zlochynnosti orhanamy vnutrishnikh sprav: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf.*, (L'viv, 30 veresnya 2005 r.). L'viv: 2005. P. 17–25.
18. *Fris P. L.* (2015) Ideolohiya kryminal'no-pravovoyi polityky ta kryminal'ne zakonodavstvo. *Problemy nauky kryminal'noho prava ta yikh vyrishennya u zakonotvorchiy ta pravozastosovniy diyal'nosti: materialy mizhnarod. nauk.-prakt. konf.* (Kharkiv, 8–9 zhovt. 2015 r.). Kharkiv: Pravo, 2015. P. 65–69.
19. *Fris P. L.* (2005) *Kryminal'no-pravova polityka Ukrainy: dys. ... d-ra yuryd. nauk:* 12.00.08 / Nats. akad. vnutr. sprav. Kyiv, 2005. – 439 p.
20. *Fris P. L.* (2005) *Kryminal'no-pravova polityka Ukrain's'koyi derzhavy: teoretychni, istorychni ta pravovi problemy*. K.: Atika, 2005. – 332 p.
21. *Chubynskyy M. P.* (1912) *Kurs uholovnoy polytyky*. Yzd. 2-oe. SPb. «Obshchestvennaya pol'za». 1912. – 426 p.
22. Polityka. – [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <https://beta.wikiversity.org/wiki/Polityka>.